

פתרון בחינת הבגרות בהיסטוריה ב'

יחידת לימוד אחת

חורף 2015

מספר השאלה: 221, 022116

מוגש על ידי:

אורלי חזקיהו, שירן דור, דנה קראקובר ועדי פז

מורים להיסטוריה בראשות בית הספר של

יואל גבע

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלה.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאין מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

בשאלון זה ארבעה פרקים. הנבחנים נדרשו לענות על ארבע שאלות – שאלה אחת מכל פרק, מבייניהן לפחות שתי שאלות הכלולות קטע מקור.

נושא א' - טוטליטריות, נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על אתה מהתשאלות 1-3

שאלה 1- מקור- האידיאולוגיה הנאצית ויישומה

סעיף א'

בקומיקטורה מוצג עקרון "שלילת אידיאולוגיות אחרות".

בקומיקטורה רואים עכבר עם פני שלד ודם ניגר מפיו. רגלי העכבר עוטפות את כדור הארץ, כביכול מבקשות להשתלט על העולם. יש שימוש בצבא אדום המסלל את הקומוניזם/בולשביציזם, כמו כן הכתוב המוכר בכוונה "הבולשביציזם". מכך ניתן להסיק כי העקרון הוא "שלילת אידיאולוגיות אחרות". על פי עיקרון זה הנאציזם שלל כל תפיסה המנוגדת לעקרונו. הנאציזם רואה כערך עליון את טובת הגזע הארי והרייך גם על חשבון האינטרסים של הפרט, הוא דוחה כל תפיסה הממעידה את האדם וזכויותיו במרכז וכן ערכיהם של שווינו.

האידיאולוגיה העיקרית אותה שולל הנאציזם היא הקומוניזם/בולשביציזם כי בסיס האידיאולוגיה הקומוניסטייה/בולשביסטייה עומדת מלחמת מעמדות שבסופה תקום ברהה שוויונית, חסרת מעמדות ובה יולאמו כל משאבי המדינה והפרט. הנאציזם שהטיף לאחדות מוחלטת של האומה הגרמנית, התנגד לכל רעיון מלחמות המעמדות והחברה השוויונית.

לקומוניזם/בולשביציזם היה מסר אוניברסלי (עולם). הנאציזם היה לאומני וקידש את עליונות הגזע הארי ועלילות האומה הגרמנית. בכרזה נראת הקומוניזם כאויב העולם המבקש להשתלט עליו, בדיקוק המשר אותו ניסו להעביר הנאצים כנגד הקומוניזם/בולשביציזם.

הערה! ניתן לקשר את הקומיקטורה לעקרון האנטישמיות באופן חלקי ורק אם ההסביר מדגיש את זיהוי היהודים עם הקומוניזם/בולשביציזם.

סעיף ב'

תוצאות ליל הסכינים הארכות:

"ליל הסכינים הארכות", 30 ביוני 1934:

ליל הסכינים הארכות היה התקפה של ה-S.S., צבאו האישי של היטלר, על ה-S.A., צבא המפלגה, בראשות ראהם. התקפה זו החלה עקב דרישות ה-A.S. להפוך לצבא גרמניה הרשמי ולקיים תנאים סוציאליים.

התוצאות: ארגון ה-S.A. פוזר, חלק מחברייו צורפו לשורות צבא ה-S.S. וחלק הctrappoz לצבא גרמניה, הורמכט. מרבית חבריו מצאו עצם מחוץ למסגרות המפלגה הנאצית. בפועל זו השיג היטלר את תמיכתו הבלתי מעורערת של הצבא והגנרים והפך את האס.אס. לארגון הצבאי הראשי של המפלגה הנאצית. עצמותו כמניג הובירה פעם נוספת ונוסף עוד אירוע ממשמעו*תאיירוע המנהיג*-
הפיירר פרינציג של פיו: אין שווין בין בני אדם באופן כללי ולכך יש המתאימים להניג ויש שלא. השלטון נועד לטוביים ביותר ולעומם אין יכולת שללות. הפיירר, המנהיג העליון, י茁ח כਮובן מתוך הגזע העליון, הארי. הוא איש החזק שיוציא את גרמניה מההשפלת ויקנה לה מקום של כבוד בעולם כפי שהוא. האמונה במנהיג מחייבת ציונות ללא תנאי או היסוס. רק למנהיג יכולה לדעת מה טוב ומה רע, מה אסור ומה מותר, מהיאמת ומהו שקר, וכולם נדרשים לציתת לו. המנהיג מגלים את רצון העם והאל גם יחד. והוא אינו כפוף לשום חוק. בדמותו מתחדים עצמותם של המדינה, העם והאידיאולוגיה: "רייך אחד, עם אחד, פיירר אחד".

האירוע שבו היטלר מעביר את המסר שאין לדרש ממנו ולערער על תוכנותיו לעתיד והחלטותיו מדגיש את היוטו המניג הבלתי מעורער של גרמניה ועל כן מבטא את עיקרון המנהיג.

שאלה 2 - מדיניות הנאצים כלפי היהודים (1933-1938)

סעיף א'

הצעדים שננקטו נגד הנאצים בין השנים 1933-1935 (על התלמיד לציין שניים):

- **תעמולת אנטישמית:** הנאצים פנו אל הצד הווייזואלי, כיון שהוא מובן לכל שכבות האוכלוסייה. באמצעות כרזות, סרטים, צילומים הם ניסו להחדיר לאוכלוסייה את נחיתותו של העם היהודי, הדגשת תכונותיו השליליות והציג דמותו היהודי כסיטוטו הגרוע של כל גרמני. גבليس ו"משרד הריך להשכלה ציבורית ותעמולת", הנחו כיצד להפיץ את האנטישמיות בקרב העם: פרסום בעיתונות, כגון העיתון האנטישמי "דר שטרימר". הפצת סרטים אנטישמיים על-ידי המשטר. פרסום ספרים וקריקטורות אנטישמיות.

תליית שלטים "יהודים אינם רצויים": בכניסה לערים, עיירות, מוסדות, מסעדות ומקומות ציבוריים אחרים.

התעמולת האנטישמית גרמה לבידוד היהודים מהחברה הגרמנית וכן להשלתם ונوعד לעודד את הגירותם מגерמניה.

- **יום החרם הכלכלי על היהודים (ב- 1 באפריל 1933):** בהוראת המפלגה הנאצית הוטל חרם כלכלי شامل: חרם על חניות וסחרות של יהודים, רופאים ועו"ד יהודים, שימוש בכרזים, רמקולים וסימון חניות יהודיות, בדיקת הקונים וצילום, נזק לscribers וمتוקנים יהודים.

משמעות נאצים הוצבו בפתחי חנויות שהיו בעלות יהודית וקרווא לצייר להימנע מקנייה אצל יהודים. חלונות ראווה שבבעלות יהודית נמרחו בסיסמאות. החרם היה למבצע האנטי-יהודי המאורגן והכללי-לאומי הראשון בגרמניה הנאצית.

יום החרם נועד לדוחק את היהודים מהכלכלה הגרמנית, ובנוספ' לבדוק את התגובה של הגרמנים ושל מדינות העולם וכן לעודד את הגירנות מגරמניה. הסתבר תגבורות ליום החרם - החרם הופסק בסוף אותו היום בגל המהאות הבינלאומיות. הסתבר שיום החרם פגע בגרמנים עצם שניהלו עסקים עם היהודים. لكن גם הגרמנים הושמו שיום החרם ייפסק. אבל רוב הגרמנים שיתתפו פעולה עם המפלגה הנאצית. בנוספ', חל יום החרם בשבת ולכן חנויות רבות של יהודים לא נפתחו. היהודים הושמו בכך שרצו להשתלט על הכללה הגרמנית ועל כן יש לנשל אותם מהכלכלה.

• שרפת הספרים ה-"לא גרמניים" (מאי 1933):

שריפה פומבית של אוצרות רוח וידע של מי שנטפס כמתנגד לנאצים בעיקר ספרים שנכתבו על-ידי יהודים. האירוע לווה במצדים, כנסים ונאומים פומביים של המפלגה וחברי תנועת הנוער ההייטלראי, על האירוע "ニיצח" שר התעמלת הנאצי יוזף גב尔斯. האירוע סייע לבידוד היהודים מהחברה הגרמנית וכן להשפלתם ונועד לעודד את הגירנות מגරמניה.

החוק בדבר החזורת הפקידות המקצועית על כנה (1933): החוק קבע שرك בני הגזע הארי רשאים לכהן בתפקידים מנהל ציבורי בשלטון המרכז/מקומי. כלומר, כל מי שלא "אריים" חייבים לפרוש מיד ממשרתו. היה זה החוק האנטי-יהודי הראשון שנחקק בגרמניה הנאצית. לראשונה נעשה שימוש בחוק הגרמני במושג הגזעני - "לא ארוי".

מטרת החוק הייתה סילוק כל הפקידות היהודית ממשרות עובדי המדינה. בהתאם לחוק פוטרו מעבודתם אלפי יהודים רופאים, עורכי דין ציבוריים, מרצים באוניברסיטאות, פקידים מדינה, מורים, שחಕני תאטרון, נגנים ועוד.

החוק הפריד את יהודים מהחברה הגרמנית ופגע בהם כלכלית, מבחינה משפטית לא יכולו לעסוק במשרות ציבוריות, כמו כן נועד החוק לעודד את הגירנות מגරמניה.

• חקיקה "על פי סעיף האריות" – חקיקה מפללה נגד כל מי שאינו ארוי עד 1935. החקיקה כללה מספר חוקים כגון :

החוק "למניעת גודש בbatis הספר והאוניברסיטאות", דחיקה מכל תחומי הפעילות התרבותית – סופרים, אמנים, איסור לשבת על ספסלים בגיןם ציבוריים, איסור להשתתף בארגוני ספורט שונים, איסור להחזיק חוות בית.

מגון החוקים נועד לדוחק את היהודים מהחברה, להפרידם, להשפיכם, לפגוע בהם כלכלית ומשפטית ולגרום להגירנות מגרמניה.

• חוק נירנברג (ספטמבר 1935):

"**חוק אזרחות הרייך**": חוק אזרחות הרייך קבע שرك בעלי דם גרמני ארוי טהור יהיה אזרחי גרמניה.

"**חוק להגנת הדת הגרמנית והכבוד הגרמני**": החוק קבע איסור נישואים בין גרמנים לבין יהודים וביטול נישואים מעורבים שנערךו בגרמניה או מחוץ לה; איסור קיום יחסי מין בין

גרמנים לבין יהודים; איסור העסקה של נתיניות המדינה בעלות דם גרמני מתחת לגיל 45; איסור ליהודי להניף את דגל הרייך.

תקנה ראשונה לחוק אזרחות הרייך (נובמבר 1935): תקנה שעלה-פה נקבע מי נחשב יהודי - מי שלפחות שלושה מסביו יהודים לפחות פי גזע; היהודי נחשב גם בן תערובת נתין המדינה לשניים מסביו יהודים והוא מקיים את אחד משני התנאים הבאים: (1) נשוי לייהודיה; (2) או משתייך לקהילה היהודית.

חוקים אלו שינו את מעמדם של יהודי גרמניה לאחר וביטלו את מעמדם המשפטי, היהודים איבדו את אזרחותם הגרמנית.

מעכשיו האזרחותי של הרייך נקבע על פי תורה הגזע - מהיהודים, השיכים לגזע הנחות הורס התרבות נשללה האזרחות הגרמנית. היהודים היו חסרי הגנה משפטית.

המשטר הנאצי נתן לגיטימציה חוקית למדייניות של אפליה, בידוד, נישול והשפלה של יהודי גרמניה ובכך יצרו חץ (הפרדה) בין יהודים לארים בהתאם למתחייב מהאידיאולוגיה.

סעיף ב'

הצעדים שננקטו נגד היהודים בשנת 1938 (על התלמיד לציין שניים):

- **תקנות החל מ 1938 :** דרכוני יהודים הוחתמו באות L (JUDE), שונו שמות ורחובות שנקרו עליהם, נאסר עליהם להעניק לילדים שמות "גרמניים", וכל היהודים חווו להוסיפה לשם הפרט את השמות "ישראל" / "שרה", איסור על בילויים במקומות ציבוריים, הגבלת תנועה ברחובות.
- תקנות אלו מהוות חרפה במדיניות הנאצים נגד היהודי גרמניה לאחר והן "מסמנות" את היהודים ומפלות אותם באמצעות אמצעים מזוינים (שם, סימנו במסמך וכו'). עד כה לא "סומנו" היהודים אלא רק הושפלו או בזדו באמצעות תעמולת וחקיקה כללית.

גירוש זבונשיין ואירועי "ליל הבדולח":

כאיירוע מקדים לליל הבדולח יש לציין את תוכאות גירוש זבונשיין. בלילה שבין ה- 9 ל- 10 בנובמבר 1938 פשו יחידות נאציות, יחד עם המון רב, על מבנים יהודים, תקפו יהודים ברחבי המדינה, והסיתו את ההמון המשולב ליטול חלק בפרעות. בעיצומו של הפוגרומים הוצתו ונחרשו קרוב ל- 1,000 בתים כניסה ברחבי הרייך, נשרפו ונשדדו יותר מ- 800 חנויות, ומאות מקומות מגוריים נחרשו או ניזוקו. מאות יהודים הוכו, כ- 30 אלף מהם נשלחו למחנות ריכוז בדכאו ובבוכנוולאך, כ- 92 יהודים נרצחו. בסה"כ נחרשו כ- 7,500 בתים עסק יהודים. רכוש רב שנחרס בפוגרומים היה מבוטח, והתשלים הטיל מעמסה לא קלה על האוצר הגרמני. לכן, כדי לכטוט הוצאות אלה, בטענה כי על היהודים לשאת בהוצאות הנזקים שנגרמו ע"י הפוגרומים, הטיל השלטונות קנס קולקטיבי על היהודים בסך מיליארד מארק, והיהודים נדרשו לממן את תיקון נזקי הפוגרומים בכפסם.

אירועי "ליל הבדולח" ביטאו החרפה/נקודות מפנה במדיניות הנאצית נגד היהודים :

לרשותה היו גילוי אלימות פיזית ממושדת ומאורגנת על ידי הממשלה הגרמנית באותו הזמן בכל רחבי המדינה. לראשונה נאסרו יהודים והובילו למחנות ריכוז רק בגליל יהודהם: שליחת 30,000 יהודים למחנות ריכוז. מידי הפגיעה בנפש וברכוש פרטני וציבורי: רצח עשרות יהודים, הצתת בתים כניסה, בתים עסק ובתי יהודים. השפעת אירועים אלה על היהודים

בגרמניה: למחזה הפוגרים נתפסו בידי הגסטפו המשרדים של מרבית המוסדות היהודיים בגרמניה: הייתה זו מכיה קשה לתשתיית הקהילתית החברתית והתרבותית ששיסעה עד אז להישרדות היהודים בגרמניה. הוטל קנס חסר תקדים (מיליארד מרק) על היהודים לכיסוי נזקי "ליל הבדולח"- כרבע מהרכוש היהודי. שארית התקווה שהייתה ליודים כי יוכלו להסתדר בגרמניה הנאצית נופצה, והביאה לגיל הגירה גדול של יהודים מגרמניה.

- **אריזציה (1937-1939):** העברת רבושים היהודים לידי "אריס". בתחילת זה השתלטו גרמנים "אריס" ואנשי המפלגה הנאצית על מפעלים ועל רכוש היהודי. החרפה היא שימושת- 1938 בעקבות חקיקה חוויבו היהודים לרשות רכוש שערכו על 5,000 ריכסמאرك, כלומר נלקח אפילו רכוש שערכו מעט. תוך שנה הופקעו 80% מרכושם בדרך כפיה. מדובר בשוד הרכוש היהודי והחרומו. התוצאה: נישול כלכלי של היהודים במטרה לגרום להגירתם.

שאלה 3- מדיניות הנאצים כלפי היהודים בפולין לאחר כיבושה

סעיף א'

עם כיבושה של פולין לא הועברה מדיניות מסודרת לחילאי הצבא הגרמני כיצד לנוהג ביודי פולין. בשל חוסר המדיניות סבלו יהודי פולין מהשפלות, אלימות פיזית, פגיעה ברכוש ווד. לאחר שלושה שבועות הועברה המדיניות המסודרת באיגרת הבזק שנשלחה על ידי ריינהרד היידריך ראש משטרת הביטחון של הרייך אל מפקדי האינזאצ'רוףן (עוצבות המבצע) בשטחי הכיבוש, ובה הוראות כיצד לנוהג ביודי פולין. מטרת המדיניות שנקבעו הנאצים הייתה בידוד האוכלוסייה היהודית מהאוכלוסייהכבושה הפולנית, מבחינה חברתית כלכלית ודמוגרפית. ריכוז בערים ליד מסילות רכבת לקראת השלב הבא שאינו מוצחר בשלב זה.

דוגמאות מתחום החברתי (על התלמיד לצין את):

- **סימון** - כל יהודי מגיל 10 חייב לענוד את "הטלאי הצהוב", או סרט לבן עם מגן דוד כחול, אותן קלון. כמו כן הוצאה לשורה לסמן חנויות ובתי עסק של יהודים במגן דוד.
- **הגבולות תנוועטם** - נאסר על היהודים להעתיק את מקום מגוריهم ללא רשות. נאסר על היהודים לנוע ברכבות ללא אישור מיוחד, וחופש התנועה שלהם הוגבל באופן קיצוני. צוים אלה ואחרים מצבעים על משטר דיכוי חריף בהרבה מזה שהופעל ברייך עצמו.
- על יהודים נאסר לקבל ולשלוח דברי דואר.

דוגמאות מתחום החינוך והתרבות (על התלמיד לצין את):

- בתוקף אחת התקנות נסגרה כל מערכת החינוך היהודי. המורים הילדים והנוער מצאו עצems ללא מסגרת חינוכית שהייתה יכולה לשמש בימי אימה אלה בסיס תמיכה ועוגן פיזי ונפשי. תקנה נוספת שמרתרת הייתה לפגוע באשיות החברה ומנהגיה אסרה על תפילה הציבור.

דוגמאות מתחום הדמוגרפיה (על התלמיד לצין את):

- **טרנספר** - גירוש היהודים ממקום מגוריהם למקום אחרים - על פי "איגרת הבזק" יש להעביר את היהודים מהשטחים שסופחו לרייך לשטхи "גנאל גוברמן". כמו כן בוצעו גירושים בתחום אזור "גנאל גוברמן". כתוצאה לכך גורשו אלפי יהודים למקומות בלתי ידועים תוך חרם רכושם והרס הבסיס הכלכלי לקיומם.
- **הגבול תנועתם** - נאסר על היהודים להעתיק את מקום מגוריהם ללא רשות. נאסר על היהודים לנעו ברכבות ללא אישור מיוחד, וחופש התנועה שלהם הוגבל באופן קיצוני. צוים אלה ואחרים מחייבים על משטר דיכוי חריף בהרבה מזו שהופעל ברייך עצמו. (אפשר בשני התחומים)

דוגמאות מתחום הכלכלי (על התלמיד לצין את):

- **אריזציה** - חרם המפעלים ובתי עסק היהודים, החרם עסק מסחר ומלאה, מקרקעים, דירות, סחרות ודברי ערך. כפי שהוגדר באיגרת הבזק. כתוצאה מתונות אלה נהרס הבסיס הכלכלי של היהודים. רוב היהודים בפולין מצאו עצם ללא עבודה והתקיימו בדוחק מכירת חפצים וחסכנות שהצלחו להציג. ככל מרทาง תהליך הדחיקה הכלכלית שתוצאותיו היו מחסור ורعب, לא החל אפוא בשלב הגטו אלא בחודשי הכובש הראשונים.
- **הוקפאו חשבונות הבנק היהודיים.**

הערה: אין חובה לצין את התחומים בתשובה.

סעיף ב'

יש להסביר את מטרות הנאצים בהקמת היודנראט, מועצת ה"זקנים" היהודית בગטאות שהוקמה על פי ההוראות באיגרת הבזק.

על התלמיד להציג שלוש מהמטרות הבאות:

- נציגות יהודית מוכרת ומוסמכת הנושאת באחריות אישית לביצוע המדיניות הנאצית, ובבטיחה ביצוע יעיל של המדיניות תוך חסכוון בכוח אדם גרמני. למעשה היודנראט היה כלי בידי הגרמנים לביצוע מדיניותם.
- מצומם החיכוך עם היהודים בהתאם לאיידיאולוגיה הגזעית הנאצית. הגרמנים לא נדרשו למגע ישיר עם האוכלוסייה היהודית.
- הפנית זעם ומרירות נגד היודנראט ולא כלפי המשטר הנאצי
- מסגרת ביצוע שעשויה לצמצם את האפשרות של התנגדות פנימית לביצוע המדיניות הנאצית.
- הטעיה והסואה, קרי הנהגה יהודית מקומית המורכבת מכבודה ומוכרת. מוסד זה שימש חלק מדיניות ההסואה הנאצית כאילו ניתן ליהודים שלטון עצמי.

דרכי פיקוח נוספות על הגטאות (על התלמיד להציג שתיים):

- **חויפות וגדירות שהקיפו את הגטו:** הפיקוח של הגרמנים על הגטאות היה שונה בכל מקום על-פי כוחו של המפקד הגרמני, כאשר בתחילת הגטאות היו פתוחים ולא מוקפים חומה ובהמשך הוקמו חומות, גדרות ומגדלי שמירה כאשר השומרים היו תושבים מקומיים. אחת הסיבות המרכזיות לסגירת היהודים בגטו היה כדי לבודד אותם. יש להציג כי גם בגטאות פתוחים היה פיקוח והותרה יצאה רק עם תעוזות.
- **קיומה של משטרת יהודית שפיקחה על היהודים בגטאות והייתה כפופה ל יודנראט היא הוצבה ברחבי הגטו ובפתחים שלו שומרה על הסדר וגבתה קנסות ומסים מתושבי הגטו** ודגה לספק לגרמנים יהודים לעבודות כפייה.
- **הצבת משטרת גרמנית שסירה מסביב לגטו ודגה לביידום של היהודים מהעולם החיצון**
- **הצבת משטרת פולנית ששומרה בשערים ובכניסות לגטו**
- **הגיסטפו (פעילות חשאית מחוץ לתחומי הגטו).**

פרק שני

הnbחנים נדרשו לענות על אחד מהתשובות 4-6

שאלה 4 - מקור – יחס האוכלוסייה בארץת הכיבוש הנאצי כלפי היהודים

סעיף א'

יש להסביר כי "חסיד אומות עולם" הוא תואר אשר מוענק על ידי מדינת ישראל, המוסד יד ושם, לאדם אשר הציל יהודים בזמן השואה ועמד בקריטריונים שנקבעו. הזוכים בתואר חסידי אומות העולם מקבלים תעודה מיד ושם ומדינה ישראל, ניתע לכבודם עצ' בשדרת חסידי אומות העולם במוזיאון יד ושם בטקס חגיגי כמו כן הם זוכים לקבל מדליה מיוחדת שעליה מוטבע שםם. בנוסף, חוק יד ושם מסמיך את יד ושם "להעניק אזרחות-כבד" לחסידים, ובמידה שהalconם לעולמים – אזרחות זיכרון של מדינת ישראל לאות הוקרה על פועלם.

הקריטריונים המופיעים בקטע המקור על פייהם זכה פאולאכיציס בתואר "חסיד אומות עולם" הם :

- סיכון את חייו וחמי משפחתו "מאחר שידע שהוא מסתכן, שכר לבתו חדר בעיר קובנה הסמוכה, כדי שלא יאונה לה רע אם הוא יתפס"
- מעורב באופן אקטיבי במעשה ההצלחה "... עודד אותה ללבת בעקבותיו והוביל אותה לbijתו....התקופף פאולאכיציס, פתח נתן נסתר ברצפה....."
- קיימים תיעוד אמין או עדות שמאਮתים את מעשה ההצלחה- עצם עדותה של מרימות קרקיינובסקי מהוויה עדות למעשה ההצלחה. "...ספרה קרקיינובסקי"

המניעים של מי שניסו להציל יהודים (על התלמיד לצין שניים):

- יחס שכנות טובים בין היהודים לפני המלחמה.
- דרך להביע מחה נגד מעשי הנאצים.
- אנושיות והומאניות – מניעים הומניטריים של עזירה לאדם בצרפת, באשר הוא אדם.
- שליחות דתית – שמירת ערכי המוסר והאנושיות.

סעיף ב'

הסביר המניעים של משתפי הפעולה עם הנאצים ושל הרוב הדומים:

מניעי משתפי הפעולה עם הנאצים: שיתוף הפעולה עם הנאצים בא לידי ביטוי בהסגרה והלשנה על יהודים, השתפות בביוזה ובגוזל, פגיעה גופנית ו אף השתפות אקטיבית ברצח היהודים. המניעים של משתפי הפעולה היו : אנטישמיות קדומה, הסכמה עם האידיאולוגיה הנאצית, פחד גדול מהנאצים ומהחשבה שעיל ידי שיתוף פעולה יכולה לשרוד את המלחמה בצורה טובה יותר, כמו כן כספר היה מניע לקחת חלק בפעולות של הנאצים - השאייפה לקבל טובות הנאה.

מניעי הרוב הדומים: היו אלו שלא עשו דבר לסייע ליודדים למורות שידעו מה מתרחש בgetterאות, מחנות העבודה ומחנות ההשמדה ואף לא שיתפו פעולה עם הנאצים. המניעים של הרוב הדומים היו : אנטישמיות ברמה שהביאה לאפאתיות כלפי גורל היהודים ואולי אף הקלה בכך שהאوبיה היהודי "מטופל", פחד מהנאצים הביא לשיתוק- היה ברור שעיל מנת לשרוד את המלחמה עלייך ועל משפחتك להתנהג בהתאם לאידיאולוגיה הנאצית. בכלל באופן טבעי אנשים נוטים לשמור על עצם קודם, וכך רוב האנשים היו חלק מקבוצה זו, ובעצם לא סייעו להצלת היהודים כלל ואף לא סייעו לנאצים והוא עסוקים בהישרדותם שלהם בזמן המלחמה הקשה.

שאלת 5 - ועידת ואנזה

סעיף א'

nymok לביסוס הטענה כי החלטה על הפטرون הסופי החל לפני כינוס ועידת ואנזה :

הידייריך כינס את ועידת ואנזה בינוואר 1942 כאשר הפטרון הסופי התרחש בשטח כבר מיוני 1941 עם פלישת גרמניה לברית"מ במבצע "ברברוסה" שם החל הרצח ההמוני של היהודים בבורות היiri ובמשאיות הגז (חלמנו). במהלך הועידה נידנו מספר נושאים אשר תומכים בעובדה זו :

סקירות המדיניות הנאצית בשאלת היהודים עד לשלהי שנת 1941, במסגרת הסקירה התייחסה הידייריך, גם לבורות היiri ומשאיות הגז. כמו כן, מסר את החלטתו של היטלר בדבר הפטרון הסופי. הסברת שיטת הרצת החדש, שימוש במחנות ההשמדה והקמתם, וכן את היקף הרצת כפי שהוחלט עליו בצמרת הנהגה- כל יהודי אירופה ולא רק יהודי ברית"מ. מכאן ניתן להסיק כי ההחלטה התקבלה לפני כינוס הועידה.

מטרות כינוס הועידה:

- להציג שהפטרון הסופי מתייחס לכל אירופה ללא גבולות גיאוגרפיות (שטחים כבושים, מדינות גוררות, מדינות ניטרליות, ובעלי ברית בעtid). כלומר, שההרג של היהודים המבוצע באזור אירופה עתיד להתרחב ולהקיף את כל היהודי אירופה.

- להציג שהמבצע הכלול והמקיף מהויה מושלמת של הריך וכולם ללא יוצא מן הכלל חייבם להפניהם שזו משימתם ולהירוגם להצלחתה.
- ליזור תיאום והאחדה בין המשרדים וההרשויות המרכזיות בריך, מבחינה ארגונית ומנהלית כדי שישוג שיתוף פעולה מלא והיררכיות כוללת לביצוע תוכנית ההשמדה בקנה מידה אירופי.
- להתגבר על מספר קשיים: אי נוכנותם של מספר בעלי תפקידים להשלים עם התפקיד המركזי של הס.ס. בפתרון הסופי של שאלת היהודים; אי השלמה עם פעולות הרצת הפראיות שהתנהלו לעין כל; מגמת משרד החוץ להימנע מסיכומי בעלי אופי בין לאומי.
- להבהיר שהידריך וה-ס.ס. הוא הסמכות העליונה במקרה של חילוקי דעתות.

סעיף ב'

פרוטוקול ועידת ואזהה מבטאת את הטוטאליות של הפתרון הסופי באמצעות הטבלה שחולקה למשתתפים, ובה מספר נקודות מרכזיות (כל דוגמה מצוינת בקו תחתון – על התלמיד להציג שתים):

הטבלה ב프וטוקול מונה 11 מיליון יהודים בכל מדינות אירופה שאמורות להיכלל במסגרת הפתרון הסופי. עצם הזכרת 200 יהודים מאלבניה בנשימה אחת עם 5 מיליון יהודים מברח"ם (היתה בכך הגזמה ממשום שבברח"ם היו 3 מיליון). הסיבה להגזמה היא שם היו שבויים באידיאולוגיה בדבר "בולשביצים היהודיים", מבטא את הכוונה להשמיד טוטלית ובאופן מוחלט את כל העם היהודי, כמו גם העובדה שנכללו גם יהודים מדיניות לא כבשות כמו רומנים ובולגריה לצד יהודים מארצות নিরলিত כמו שוואץ, שבדיה, וטורקיה (דבר המראה על תוכניות הכיבוש העתידי של גרמניה הנאצית), כמו כן מוזכרת אסטוניהenkija מיוחדים כלומר בה הפתרון הסופי כבר יושם במלואו. לבסוף, בעידת ואזהה השתמשו בהגדרת נרחבת של מיהו היהודי. בבסיס להגדרת מיהו היהודי לצורך הפתרון הסופי, שימשו חוקי הגזע. בשלב זה כבר נכללו בני התערובת מדרגות שונות בהגדרת היהודי לצורך זה.

שאלה 6 - דרכי הלחימה של היהודים**סעיף א'**

הニימוקים بعد היציאה למרד (על התלמיד לציין שניים):

- נקמה בגרמנים על רצח המוני היהודים. למות בדרך שיהיה בה ביטוי לנקמה.
- גאותם בבוד העם שנorris "מוות בכבוד". הלוחמים ידעו שהם לוחמים ללא סיכוי לנצח או להינצל.
- "למען שלוש שורות בהיסטוריה". למות בדרך שיהיה בה ביטוי לתהועה לאומית יהודית ואנושית לאנשים חופשים בדרך זו ישמשו אותן ומופת לדורות הבאים שישרדו וייבנו את עולם בארץ ישראל.
- ביטוי וmieush הרעיונות האידיאולוגיים הציוניים של חברי תנועות הנוצר הציוניות שהאמינו שהמרד יהיה מופת ודוגמה לחבריו התנועה בארץ ישראל.

הנימוקים נגד היציאה למרד (על התלמיד לציין שניים):

- מיחסור בנשך: בנסיבות לא היו כל נשק, ורק מעטים מחברי המחרתת עברו אימון צבאי כלשהו. لكن, הנשך המועט שהושג היה תוצאה של הברחות או ייצור עצמי של רימונים בגטו.
- המורדים עצם היו ללא ניסיון צבאי כלשהו ובנוספּ סבלו מקוסי פיזי-וחולשה בשל תנאי החיים הקשים בגטו.
- קoshiי להתארגן ולהתאמן בגטו: במסגרת עירונית סגורה, צפופה ובפיקוח הנאצים.
- אין תמייה של עורך ציבורי מוחוץ לגטו, לא מצד האוכלוסייה ולא מצד המחרתת הפלנית.
- רוב הציבור בנסיבות לא התייצב לצד תנועות הנוצר ולא דגל ברעינו הלחימה ממשום שהתקשו להאמין שאכן הגרמנים מבצעים רצח עם. בנוסף, במספר גטוות, הציעו ראשי היודנראט את הדרכ ש"הצלה באמצעות עבودה". לדעתם המחרתת החמור בידיים עובדים בעיקר בתעשיית המלחמה הגרמנית יצר מצב שבו ניתן יהיה להציל את הגטו או חלק ממנו על ידי השתלבות במערך העבודה זו. תפיסה זו נתעה תקווה, לעומת התחזית שгерמנים ספגו מפלות קשות – דבר שעורר תקווה להצלחה.
- קoshiי בקביעת העיתוי לצאת למרד ש"توزאותיו ידועות מראש" מכיוון שלא ברור אם הגיע תורו של הגטו לאקציה המחלשת, וטעות בחישוב העיתוי תביא לחיסולו המיידי של הגטו. בנסיבות נוצר מצב שבו הגרמנים הם שהכתיבו ליהודים את מועד ההתקוממות. הלוחמים היהודים החליטו שלא לפתח בפועל מזוזית בגטו כל זמן שהגרמנים לא פתחו בחיסול סופי של הגטו. לאחר והגירושים התבכעו בשלבים, קשה היה לדעת אם פועלות הגרמנים היא אכן סופית. הדבר היקשה מادر על יכולת ההחלטה של הלוחמים. אנשי המחרתת דנו במרד כאפשרות ממשית כשהבינו שהאפשרויות העומדות בפניהם אינן בין חיים למות או בין מוות ודאי לסיכוי הישרדות אלא בין מוות למות.
- הבנה כי מרد יוביל לחיסול מוחלט של הגטו.

סעיף ב'

הגורם להצטרפות של לוחמים יהודים לצבאות של בעלות הברית בזמן מלחמת העולם השנייה הם:

- נקמה בנאצים על מה שהם מעוללים לייהודים.
- רצון להוכיח נאמנותם למולדתם.
- רצון לנשות ולסייע היהודי אירופה.

נושא ב' - בונים את מדינת ישראל בヅרחת התקיכון**פרק שלישי**הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 7-9 **שאלה 7- מקור – מלחמת העצמאות****סעיף א'**

דרכי הפעולה בראשית המלחמה כפי שהן באו לידי ביטוי בקטע המקור וההתמודדות של היישוב עם קשיי הלחימה בשלב זה :

- **"ההמוני הערבי השתולב במרכז המסתורי החדש בירושלים....."- המלחמה בערים המעורבות:** בירושלים, בחיפה, בטבריה, בצתה ובסוכנות הגבול בין יפו לתל-אביב נפתחה המערכת על ידי הערבים, שטורה הייתה לארש את היהודים ולהשתלט על שכונות יהודיות. פעולות אלה גרמו לעשרות הרוגים, אך היישוב היהודי לא נשבר והשיב לערבים מלחמה. כתוצאה לכך החלו הערבים בעלי האמצעים, לנוטש את הערים בתקווה לשוב אליהן עם הניצחון.
- **"היו הדריכים בכל רחבי הארץ בחזקת סכנה..." המלחמה על דרכי התחבורה:** קווי התחבורה היו נקודת התורפה של היישוב. בתחילת, נ Hugo הערבים לפגוע ללא תכנון מוקדם בכלי רכב מזדמנים, אך עד מהרה הם עברו לחסימות ציריים, מיקוש דרכיים והנחת מערכיים בנקודות מתאימות. לכן היה צורך להוביל ציוד, אספקה, נשק ועוד לישובים מנותקים באמצעות שירות, מה שהקשה על פעילות היישוב ואפשר לשירות להוות מטרה נוחה לערבים שלטו בדרכי התחבורה.
- **"על יישובים מבודדים הוטל מצור..." המתפקיד על יישובים מבודדים:** בשלב זה של המלחמה ניסו הערבים לכבות יישובים מבודדים. ברוב המקרים נבחרו יישובים שהיו בלב אזורים ערביים, אך הנחתית היישוב הייתה לא לנוטש אף יישוב.
- **"את הדרך לירושלים חסמו הכוחות הלא סדיירים של הפליטינים"- המצור על ירושלים:** ירושלים נותקה, לא רק מן השפה, אלא גם מ 16 היישובים הנמצאים למרחב ירושלים. שירות שנינו לפרוץ דרך לירושלים נכשלו. ירושלים התארגנה כ"עיר למצור". הונาง בה משטר של קיזוב מדוקדק.

סעיף ב'

הגורם שהביאו לניצחון מדינת ישראל במלחמות העצמאות על אף מצבו הקשה של היישוב היהודי בראשית המלחמה :

- **המוטיבציה הייתה גבוהה, מאחר והובן לכל כי הייתה זו מלחמת קיום- " להיות או לחזול"- העורף והכבה הסכימו כי המלחמה היא מלחמת קיום וזוהי מטרה לאומיות.**
- **בעקבות הקמת המדינה ניתן היה להקים את צה"ל, ולהחיל "חוק גיוס חובה" על הצעירים הישראלים, איחוד כל הכוחות הלוחמים. הייתה אפשרות להכנס לארץ נשק בצורה חופשית, צה"ל הפעיל את חיל האויר וחיל הים ונלחם לראשונה כצבא מגובש של מדינה ריבונית. כמו כן ניתן היה להעלות עולים יהודים בצורה חופשית ולצרפים לכוחות הלוחמים.**

שאלה 8 - היישוב היהודי והשלטון הבריטי (1945-1948)

סעיף א'

מטרות המאבק של היישוב היהודי בתחום ההתיישבות (על התלמיד לציין אחת):

- לקבוע עובדות בשטח- להרחיב את מעגל ההתיישבות, וע"י כך לקבוע את הגבולות העתידיים של הארץ.
- לתת מענה לשיקולים הביטחוניים, ולמנוע בידוד וניתוק של יושבים מרוחקים.
- להמשיך להיאבק בבריטים כנגד מדיניות "הספר הלבן".

פועלות היישוב בתחום זה :

פרשת ביריה- ביריה לסמך נחישות על ההתיישבות.

בראשית 1945 הוקמה קבוצת ביריה ע"י צפת במסגרת תכנון לחיזוק הגליל העליון, וזו עלתה על אחת הגבעות צפונית לצפת ויישבה את המקום. הבריטים פתחו בחיפושים וליד ביריה גילו מחנן נשק. כל 24 אנשי ביריה נעצרו ונכלאו וכוחות בריטיים החזיקו ביריה. היישוב החליט להגיב מותוך הנחה שאסור להשאיר את ביריה בידי הבריטים, שכן זה ייצור תקדים להרס יישוב עברי. והתקבלה החלטה ל"כבוש" את ביריה בשנית, והוחל בארגון עלייה המונית של מאות מתנועת "הנוער העובד" אשר יחד עם מאות מתנדבים עלו לביריה והשתלטו עליה מחדש, ותוך מספר שעות הקימו במקום מבנים, בנו גדר ואוהלים. הבריטים שהופתעו כבשו את ביריה ע"י כוחות צבא וחרסו את ביריה ב'. התקבלה החלטה ל"כבוש" את ביריה בפעם השלישייה, שוב נערכה עלייה המונית של אלפי אנשי לגיל וביריהגי' קמה "لتchia". הבריטים הטילו מצור על ביריה, אך העלייה החמונה אילצה את הבריטים לוותר וביריה נשארה בידי היישוב.

פרשת ביריה הוכיחה את זכותו של היישוב להתיישב בארץו בכל מחיר, בכך מנע תקדים הרסני וביריה הפכה לסמך ההתיישבות.

או

הקמת "11 הנקודות בנגב"

הngaת התנועה הציונית החליטה להעמיד את מפעל ההתיישבות בנגב בראש סדר העדיפויות, ולכן הוחלט להקים בנגב נק' ההתיישבות, משיקולים מדיניים, יותר מאשר כלכליים. האחריות לביצוע הוטלה על ההגנה.

בלילה ה-5 באוקטובר בموצאי יום כיפור 46 הקימו את 11 היישובים בנגב במתכונת "חומה ומגדל". כל יישוב מנה כ-30 איש, והואם בו מספר צריפים, הועמדזו בו חיבות שתיה והוא הוקף בגדר. **היישובים** : שובל, משמר הנגב, בארי, כפר דרום, תקומה, נירים, אורמים, נבטים, צרים, גלאון. הבריטים לא הגיעו להתיישבות זו. המבצע היה **הגדול מסוגו** בתולדות ההתיישבות, ובכך הראה היישוב את כוחו בהתיישבות. המבצע **שינה את פני ההתיישבות היהודית בנגב**, שמספר יישובי הוכפל.

סעיף ב'

תרומות מאבק היישוב היהודי בבריטים להחלטת בריטניה להעביר לאו"ם את שאלת א"י: היישוב היהודי בא"י חריף את מאבקו בבריטים עם סיום מלחמת העולם השנייה מאחר ובריטניה סרבה לשנות את מדיניות הספר הלבן השלישי.

בתחומי הצבא:

פעולות המתחרות (אצ"ל, לח"י וההגנה) כנגד מדיניות המנדט הבריטי תישו את כוחה בריטניה נאלצה להשקיע כספים רבים בכך כדי להחזיק את הצבא בא"י ולהתמודד עם פעילות המתחרות בה.

בתחומי ההפלה:

ה ביקורת הציבורית הבריטית ודעת הקהל השילנית העולמית על עמדתה של בריטניה כלפי המעליפים געה בתדמיתה (לדוגמא פרשת אקסודוס).

שאלה 9 - ההכרזה על הקמת המדינה ופרשת "אלטלנה"

סעיף א'

הנימוקים של התומכים בהכרזה מיידית על הקמת המדינה (על התלמיד לציין שניים):

- החשש שיחל בארץ משטר נאמנות של האו"ם לפרק זמן לא ידוע, ויעבור עוד זמן רב עד ששוב תהיה הזמנות להכריז על מדינה יהודית- החמצת הזדמנות.
- היישוב היה מוכן ומאורגן להקמת מדינה עצמאית- "המדינה שבדרך": מוסדות ממשל עצמי, חינוך, בריאות, שפלו כבר כמה עשורים בתקופת המנדט הבריטי.
- אם יפלשו צבאות ערבי, הפלישה תהיה למדינה יהודית עצמאית וריבונית ודבר זה יקל את הגנת המאבק במוסדות הבין-לאומיים.
- כינון מדינה ריבונית אפשר גירוש חובה, הבאת נשך, ואלו היו הכרחיים בתנאי המלחמה הקשים.
- מצב העקרורים - יש צורך מיידי במדינה יהודית עבור מאות אלפי העקרורים היהודיים המחפשים מולדת. כבר בהחלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר דובר על פтиחת נמל לעליה מידית וחופשית מהגבולות של פליטים יהודים, אך הבריטים סרבו לפkick על מצב זה, لكن עד חדש Mai 1948, עדין לא התאפשר לפליטים יהודים להגיע הארץ חופשי. הצורך הזה היה דחוף ומידי.

הנימוקים של המבקשים לדוחות את ההכרזה (על התלמיד לציין שניים):

- لحץ מבחו - התנגדות ארה"ב וחשש למנייעת סיוע מצידה (ארה"ב איימה בהקפתה הסיווע של היהודי ארה"ב, הסיוע האמריקאי היה חשוב להישרדותה של מדינה חדשה).
- החשש שעצם ההכרזה תביא לפלישת מדינות ערבי, והמדינה לא תוכל לעמוד בהתקפה משולבת של צבאות ערבי. מה עוד שנשללה מראש כל אפשרות של סיוע צבאי אמריקאי, והכוחות הלוחמים מותשים מלחימה עד כה. האמריקאים טענו כי המדינה החדשה לא תשרוד אפילו שבועיים.
- ההימור הוא גדול - הפסד במלחמה פירושו סוף החלום הציוני.

שאלת עמדה:

ההחלטה של בן גוריון לפגוע באנייה אלטינה שנייה בחלוקת.

תמייה בענה: הבאת הנشك בספנית מעלים ודרישת האצ"ל להעביר את הנשק לידי מהוות מקרה בוון נגד החלטת בן גוריון לפרק המחרשות, במיוחד לאור העובדה כי האצ"ל חתום על הסכם לפירוקו. **במדינה ריבונית אין מקום לארגונים צבאים נפרדים, אלא צבא אחד,** המשך פעילות האצ"ל הוא בלתי נסבל ועלול לאיים על ריבונותה וסמכותה של הממשלה. המעבר מיישוב למדינהחייב הקמתו של גוף צבאי אחד, זה"ל, אשר יהיה נתון למרותם (שלשלטונם) של המוסדות הנבחרים. בן גוריון טען במקרה זה "הציל" את הדמוקרטיה במדינת ישראל.

שלילת הטענה: פרשת אלטינה מהוות מקרה בוון שכמעט והוביל למלחמה אחים, מאחר ובכדי למנוע את העברת הנשק לידי האצ"ל השתמש זה"ל בכוח מזוין נגד צוות הספינה ונוסעה. כתוצאה לכך הוטבעה הספינה על תקופתה. 18 איש נהרגו בחלופי האש, רובם אנשי אצ"ל.

***בבסיס התשובה יש להוסיף את דעתך האישית.**

פרק רביעי

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 10-12

שאלה 10- מקור – תהליכי הדה-קולוניזציה והשפעתו על היהודים בארץות האסלאם סעיף א'

הגורם שסייעו לתהליכי הדה-קולוניזציה (על התלמיד לציין שלושה):

- **גורם אידיאולוגי - התפתחות רעיון לאומיות:** העמים שהיו תחת שלטון הקולוניали נחשפו לתרבות ותרבות האירופאים, והחלו לפתח תודעה לאומיות עצמית, הן בשל השפעות אלה והן כתוצאה מהתנאים הקשים תחת שלטון הזר.
- **גורםכלכלי - משבבכלכלי לאחר מלחמת העולם השנייה:** הנזקים הכלכליים והועלות הגבוהה של הלחימה אילצו את מדינות אירופה להשקיע את הון בשיקום עצמי ועל כן לא יכולו להרשות לעצמן להמשיך ולשאת בהוצאות הגבות הכספיות בפיתוח התשתיות במשובות ובאחזקת כוחות צבא ומנהל בארץות אלה.
- **גורם פוליטי- המאבק של התנועות לאומיות :** בארץות שהיו תחת שלטון המעצמות הקולוניליות כמו תנועות לאומיות שניהלו מאבק עיקש ולעתים ממושך ואלים נגד השלטון הזר. מאבקים אלה הסבו לעלות הקולוניזיות אבדות ונזקים והТИשו את כוון. קיומן של תנועות לאומיות אלה גם שטטה את הקרקע מתחת להנחת היסודות של הקולוניאליים לפיה העמים באזוריים אלה לא בשלים לשולטן עצמי, וכי אין למי להעביר את השלטון. התנועות הלאומיות הוכיחו כי יהיה מי שיניהל וישלטו גם אחרי הסתלקות המעצמות.

סעיף ב'

הגורםים שה השפיעו על ההתדרדרות במצב היהודים בארץות האסלאם בשנים ה-40 הבאים לידי ביטוי בקטעים :

מאחר וכאמור יהודי ארצות האסלאם קשו עצם בשלטון הקולוניالي, הרי שתהליכי הדת קולוניזציה היה בעל השכלות על חייו היהודיים במספר היבטים :

- **שינוי תרבותי**- אחד הביטויים של הדת קולוניזציה היה התרחקות מהתרבות המערבית שהביאו עמן המדיניות הקולוניאליות. היהודים, אשר אמכו בד"כ תרבויות זו, מצאו עצם עתה בסביבה תרבותית אחרת, התרבות הערבית, שהשתלטה בהדרגה על הוויית החיים בארץות השונות (שפה, לבוש, מנהגים, תרבויות שלטונו). "כל עוד התנוססו דגלי צרפת מעל ראינו, חשו ביטחון מלא"
- **התגברות השנאה ליהודים**- היהודים זוחו כתומכי המשטר הקולונילי. לאור המאבק לעצמאות נגד השלטון הקולונילי הועמקה השנאה ליהודים והתגברה הפעולות נגדם. לאחר השגת העצמאות הותר הרسن ותהליכי הרוחקתו היהודיים מהחברה והפגיעה בהם הגיעו לשפל חריף תקדים.

שאלה 11- עלייה וקליטה בשנים ה-50

סעיף א'

השיקולים של מדינת ישראל שה השפיעו על מדיניותה בחלוקת הعليיה של שנים ה-50 וה-60 : "כור ההיסטוריה" הינו שם הנitin לתפיסה שהנהיגו קברניטי המדינה בנוגע לקליטת העולים בשנים אלו. בסיס התפיסה עומד הרazon לטמייה מוחלטת של המהגרים החדשניים בחברה הישראלית ומחיקת זהותם התרבותית הקודמת. על פי התפיסה יש לבנות בארץ תרבות ישראלית חדשה ועל העולים לוותר על תרבויות ואורחות חיים הקודמים. בן גוריון שאף ליצור גישה ממלכתית חדשה ולבטל כל סמן בדלי בקרוב האוכלוסייה היהודית בארץ. הוא שאף ליצור מודל "ישראל", ולא פיו אין אנשים לא כ"עיראקים", "פולנים" וכו' אלא כ"ישראלים".

כור ההיסטוריה התבטא בדרכיהם רבים – שיטת הקליטה של הנער בקיובצים, עברות השמות, וכפיית התנהגות "צברית" במערכות. אחד האמצעים של הממשלה להתמודד עם קליטת הعليיה וגיבושה של החברה הייתה חקיקה חדשה בחינוך, כמו הנהלת הלשון העברית, חוק לימוד חובה וחוק חינוך ממלכתי.

השיקולים הם :

- הצורך ביצירת זהות חדשה ע"י שלילת הזהות הקודמת.
- שלבים ראשוניים של גיבוש זהות מלאוים בחוסר בטחון עצמי – כל זהות שונה נתפסת כאיום.
- לאחר הקמת המדינה – קליטת עלייה גדולה בהיבט המספרי ובבחינת ארצות המוצא והתרבות – גם הזהויות הישנות נתפסות כמאיימות.

סעיף ב'

הключиים של העולמים שנבעו ממדיניות הקליטה שנקטה מדינת ישראל :

- המחוسر בມזון שהוביל למדיניות הצעע
- המחוسر בדיור-שהוביל לפתרונות זמניים כגון מעברות ועיירות פיתוח ועוד
- יצירת סטריאוטיפים שליליים על יהודי ארצות האסלאם
- קשיים בהשתלבות במעגל העבודה – יצירת פערים בין האליטה האשכנזית הוותיקה לבין העולים החדשניים מצפון אפריקה ואסיה
- תפיסת כור ההיתוך של החברה והמסד במדינה ישראל פגעה קשה במסורת, באורה החיים ובדפוסי ההתנהגות של העולים.

שאלה 12- מלחמת יום הכיפורים

סעיף א'

הסיבות לפרוץ המלחמה (על התלמיד לציין שתיים):

- רצון לשקם את כבודה של מצרים שנפגע קשה במלחמה שששת הימים.
- הרצון להחזיר למצרים את השטחים שהפסידה במהלך מלחמות שונות. בשנים שלפני המלחמה נעשו מספר ניסיונות להביא למוי"מ מדיני בעיקר בין מצרים לישראל בדבר נסיגת ישראל מעתלת סואץ, אולם הניסיונות לא עלו יפה. יש הטוענים כי ישראל החמיצה הזדמנויות אמיתיות שלום עם מצרים. נשיא מצרים, ראה כנראה בפתחת המלחמה מהלך שיגרום לפתחתו של משא ומתן מדיני שיביא לנסיגת ישראל מסיני (יש לציין כי זו הנחה שמקובלת על חלק מהחוקרים את הנושא).
- רצון לשבור את התפיסה הביטחונית של ישראל, תפיסה שלפיה תוספת שטחים תחזק את המדינה ואת עליונות צה"ל.
- השגת התקדמות בפתרון הבעיה הפלסטינית.
- רצון לנפץ את תחושת הביטחון המופרצת של ישראל בעקבות ניצחון מלחמת ששת הימים

ישראל הופתעה מפרוץ המלחמה, ולהלן עיקרי הסיבות לכך :

- **אופורית הניצחון** - מלחמת ששת הימים הסתיימה בניצחון ישראלי מוחץ והביאה לכך שישראל חשה כי היא בעמדת כוח צבאי ברורה מול מדינות ערבי.
- **זלזול בצבאות ערבי ותחושת עליונות צבאית** - לחששה זו התלוותה הרגשת זלזול ביכולת הצבאית של צבאות ערבי והערכה כי לא יוכל לשקם את כוחם הצבאי בשנים הקרובות.
- **הסתמכות על מערך מודיעין משוכלל** - הייתה ולישראל אין עמוק אסטרטגי (שטחים שהוא יכול להילחם בהם מבליל לסכן את מרכזי האוכלוסייה שלה והכלכלה שלה) – בنتה ישראל מערך מודיעין משוכלל שהיה אמרור לספק התראה מספקת (של מספר ימים) במקרה של הערכות למלחמה כדי שישראל תגייס את כוחות המילואים שלה. הסתבר כי מערך המודיעין היה אומנם משוכלל והזרים ידיעות על הכנות מצרים וסוריה למלחמה,

אך הידיעות לא תורגם כראוי להתראה על פריצת מלחמה (ראה בהמשך), ולמעשה נכשל המודיעין בכך שלא סיפק בזמן התראה על המלחמה המתקרבת.

- בטחון ביכולת חיל האוויר להכריע** - לאור הצלחתו המרשימה של חיל האוויר של ישראל במלחמת ששת הימים המשיכה ישראל לבנות חיל אויר חזק, והאמינה כי חיל האוויר יוכל להכריע את המלחמה העתידית בכוח יצירה ושמירה על העליונות האווירית. (במלחמה הסתבר כי טילי קרקע אויר שבידי המצרים גרמו לחיל האוויר אבדות כבדות).
- בטחון בקו בר-לב** - לאור תעלת סואץ הוכם קו ביצורים חזק שהtabביס על מעוזים שמוקמו על שפת התעלה ("קו בר-לב") ושורה אמונה כי המועוזים בשילוב יחידות שריון בעורפן יעדמו בהתקפה מצרית. (הנחה זו לא הייתה נכונה, מיד עם תחילת המלחמה הסתבר כי קו המועוזים נפרץ ותווך מספר ימים הוא נכבש ע"י המצרים למעט מעוז אחד).
- הטעיה מכוונת של המצרים** - המצרים הסוו את הכנותיהם למלחמה ונקטו באמצעות הטעיה כדי להסתיר את כוונוניהם.

כישלון המודיעין

- הנחה המוצאת של המודיעין ("كونספסיה") הייתה כי מצרים לא יצא למלחמה בישראל לפני שתשלים את בנויות כוחה, בעיקר את חיל האוויר שלה. על יסוד הנחה זאת סברו גורמי המודיעין כי מלחמה לא צפואה לפני שנת 1975.
- חדש לפני מלחמה החלו לזרום ידיעות מודיעין על ההכנות המצריות והסוריות להתקפה. חלקן נבע מראית הכנות בשטח, ריכוזי כוחות וקידומים ופרישת הכוחות במערך התקפי, גירוש היועצים הסובייטיים למצרים, וחלקן הגיע ממוקורות מודיעין אמינים כמו המלך חוסיין שנפגש עם גולדה ומסר על הכוונה של מצרים וسورיה לתקוף את ישראל, וסוכן שmailtoUCK שלא תפקיד בכיר למצרים ונפגש עם ראש המודיעין שלנו, שני המקורות מסרו על כוונת מצרים וسورיה לפתח במתקפה.
- המודיעין הישראלי פירש באופן שגוי את כל הסימנים המקדימים ואת המידע הנוסף בהתאם להנחה המוצאת שליטה אצל מפקדיו הבכירים. ראשי המודיעין דבקו בעמדתם כי "הסבירות למלחמה נמוכה ביותר", למראות שלל הידיעות שקבלו.**

פרשת כישלון המודיעין ואי מוכנותו של צה"ל לפתיחת המלחמה בונו הציבור לאחר המלחמה בשם "המלחיל".

התוצאות המידיות של המלחמה (על התלמיד לציין שתיים):

- ההפתעה יצרה תנאי הפתיחה הקשים של המלחמה, וקושי לשנות את מהלכה, קרי, לעבור להתקפה וליצור מהפץ בмагמת המלחמה. ההפתעה יצרה חוסר ודאות, פחד מהעתיד וחשש מ"חרובן בית שלישי".
- מחיר המלחמה בישראל היה כבד ביותר: 2,656 הרוגים, 7,251 פצועים 301 שבויים, עשרות נעדרים (בהמשך נעשו פעולות נרחבות לאייטורים וחלוקת נMSCות עד היום), אבדות כבדות במטוסים וטנקים, כמו כן מחיר כלכלי כבד ביותר. (קייפאון במשק הישראלי וαιינפלציה).

ההשפעות של המלחמה על מדינת ישראל לטוח הארוך (על התלמיד לציין שתיים):

- **נגיעה תחושת הביטחון והאמונה המלאה בתפיסה הביטחונית:** אלו היו מעתה נתונים לביקורת ציבורית יסודית יותר. כמו כן התערער האמון בשורה של אישי ציבור בצבא ובדרג הפוליטי (בראשם של שר הביטחון משה דיין).
- **הופעת תנועות מחאה.** בצייר הופיעו תנועות מהאה אשר אنسיהן היו קצינים וחילילים שחזרו מן המלחמה. הידוע בין יוזמי תנועות המכחאה היה סרן מוטי אשכנזי אשר במלחמה מלא תפקיד של מפקד מעוז "בודפשט" בצפון התעלה, המעווז היחיד שלא נפל בידי המצרים. תנועות המכחאה קיימו הפגנות וקראו להתפטרות הממשלה ואייש מפתח בה.
- **שינויים במפה הפוליטית:** ועדת אגרנט אמן פטרה את הדרג המדיני מאחריות למחדרי המלחמה אך תנועת המכחאה נגד הממשלה הביאה להתפטרות שר הביטחון משה דיין ולאחריה את התפטרות ממשלה גולדה מאיר. הביקורת הציבורית הנשכנת על הממשלה סללה את הדרך למפקח הפוליטי של 1977 בו עלתה לשלטונו מפלגת הליכוד ובראשו מנהם בגין.
- **התמודדות קשה עם השכל,** **טיפול בנושא השבויים והנעדרים.** נושאים כאוביים אלו הפכו למרכזיים בציבור הישראלי. הוקם מרכז מיוחד לאיתור שבויים ונעדרים ונעשה מאמצאים רבים בשנים הבאות להתחקות על גורלם של הנעדרים.
- הגברת הקיטוב בחברה הישראלית בענייני חוץ וביטחון. בחברה הישראלית גבר הקיטוב בין אלו שקרו להגברת האחזקה של ישראל בשטחי "ארץ ישראל השלמה" ע"י התנחלות רחבת היקף ("גוש אמונים") לבין אלו אשר קראו לוויתורים טריטוריאליים ממשמעותיים לעربים תמורה הסדר שלום ("שלום עכשו").
- **הגברת תלותה של ישראל בארץ"ב.** עקב המחיר הגבוה של המלחמה בנסק והנזק הכלכלי הכבד – גברת תלותה של ישראל בסיוו צבאי, כלכלי ודיפלומטי מצד ארחה"ב.
- בחברה הישראלית חל שבר מוסרי. ערכי היסוד בחברה כמו האמונה במנהיגות המדינה והצבאית, עמדו ל מבחן והתערعرو.

- מצרים - המלחמה סללה את הדרך לביקורו של נשיא סאדאת בישראל (1977) ולהסכם השלום. מלחמת יום הכיפורים ("מלחמת אוקטובר" בפי המצרים) החזירה לעם המצרי את גאוותו הלאומית. מצרים ראה בה "מלחמת אוקטובר" ניצחון צבאי וחגגה מאז בכל שנה במצווד צבאי. הנשיא סאדאת זכה למעמד של מנהיג חזק ומצlich, שהצליח לשבור את מיתוס העליונות הצבאית של ישראל. מצרים הגיע להישגים ב"הסכם ההפרדה" (הסכם סוף המלחמה) בין הצדדים: ישראל נסעה 30 קילומטר מתקעלת סואץ, ניתנה שליטה מלאה למצרים על התקעלת ופתחיתה למעבר כלי שיט. הסכמים אלה, והגאווה המצרית על תוצאות המלחמה, הקשו את דעת הקהל המצרי לפתח שיחות שלום עם ישראל, במטרה להציג את כל סיני לשיטה מצרית, לאחר שהتبחר כי הסיכוי להחזירו במלחמה אינו גבוה. הדבר הוביל לביקורו ההיסטורי של סאדאת בירושלים ב-1977 ולחתימת הסכם השלום בין ישראל למצרים ב-1979.